

LA CONSERVACIÓ EX SITU

LA CONSERVACIÓ EX SITU ÉS LA QUE ES DUU A TERME FORA DE L'HÀBITAT NATURAL DE LES ESPÈCIES, I ÉS UN COMPLEMENT MOLT IMPORTANT DE LA CONSERVACIÓ IN SITU, FINS I TOT EN ALGUNS CASOS ÉS DECISIVA. L'EXEMPLE LOCAL MÉS NOTABLE ÉS LA LISIMÀQUIA MENORQUINA, EXTINGIDA FA MOLTS D'ANYS A LA NATURA, PERÒ QUE S'HA POGUT CONSERVAR GRÀCIES A LA TASCA DELS JARDINS BOTÀNICS I DELS BANCS DE GERMOPLASMA.

A LES BALEARS, LA CONSERVACIÓ EX SITU ÉS MOLT IMPORTANT EN DOS ASPECTES: ELS CENTRES DE RECUPERACIÓ DE FAUNA, EN ALGUNS DELS QUALS ES DUEN A TERME PROJECTES DE REPRODUCCIÓ EN CAPTIVITAT, TOT I QUE L'ACTIVITAT MÉS IMPORTANT SIGUI RECUPERAR I REINSERIR ESPÈCIMENS FERITS AL MEDI NATURAL, I ELS DOS JARDINS BOTÀNICS DE LA SERRA DE TRAMUNTANA, QUE COL-LABOREN ACTIVAMENT EN LA CONSERVACIÓ DE VEGETALS.

EN ELS PRÒXIMS ANYS, S'HAN D'INCREMENTAR AQUESTS TIPUS D'ACCIONS, JA QUE LA NORMATIVA EUROPEA I ESPANYOLA SOBRE PARCS ZOLÒGICS OBLIGA QUE AQUEST TIPUS D'ESTABLIMENTS DUGUIN A TERME PROJECTES DE COL-LABORACIÓ EN LA RECUPERACIÓ D'ESPÈCIES AL MEDI NATURAL.

REHABILITACIÓ I ALLIBERAMENT DE FAUNA SALVATGE. Aquesta tasca dona resposta a la demanda pública de responsabilitzar-se davant de les agressions sofertes per les espècies silvestres, ocasionades bàsicament pel mateix home. Però hem de tenir en compte que moltes de les espècies silvestres que ingressen als centres no són espècies amenaçades i, a més, el percentatge d'animals que retornen a la vida salvatge és relativament reduït, per la qual cosa aquestes actuacions normalment tenen poques conseqüències dins la conservació de les poblacions. Per una altra banda, molts de centres recullen fauna exòtica, generalment abandonada pels propietaris, fet que n'evita l'abandonament a la natura i la possible introducció d'espècies que poden esdevenir invasores.

EDUCACIÓ AMBIENTAL. Alguns dels exemplars que arriben al centre es recuperen només parcialment i no es poden alliberar amb garanties. Són adequats per fer tasques d'educació ambiental, tant amb escolars com per al públic en general. S'analitzen tant la situació de l'espècie com els motius pels quals ha ingressat l'animal (col·lisions, tirs, etc.). També s'informa sobre la problemàtica d'abandonament d'espècie exòtiques a la natura.

PROJECTES DE CRIA EN CAPTIVITAT I REINTRODUCCIÓ D'ESPÈCIES EN PERILL. A vegades, hi ha espècies que han disminuït tant les poblacions que la recuperació espontània a la natura és problemàtica, per aixó els centres fan programes de cria en captivitat (*ex situ*) i posteriors reintroduccions a la natura de les cries obtingudes, després de realitzar estudis de viabilitat, com a últim recurs per salvar una espècie dins un territori determinat.

INVESTIGACIÓ. Una bona recollida de dades i una anàlisi de les causes d'ingrés proporcionen informació bàsica per identificar-les i fer actuacions per evitar incidències per aquestes causes (esteses elèctriques causants d'electrocucions o col·lisions, zones conflictives de caça, col·locació

d'esquers enverinats, etc.). Així mateix, la millora de tècniques veterinàries en espècies silvestres comunes ens permet aplicar-les a espècies en perill.

CAUSES D'INGRÉS

Les causes d'ingrés són variables segons el grup animal que considerem. En el cas de les aus són els traumatismes d'origen desconegut, seguits de les caigudes de polls del niu, les col·lisions amb vehicles o amb esteses elèctriques, i els tirs (aquests darreres anys amb percentatges que varien des del 0% a Menorca, fins al 3,5% a Mallorca i el 9% a Eivissa-Formentera). En canvi, els rèptils presenten un percentatge molt elevat d'animals procedents de captivitat i recollits al camp (tortugues de terra). Els mamífers bàsicament són juvenils trobats al camp, seguits dels atropellats o capturats amb gàbies. Naturalment, la gran majoria d'exemplars exòtics són entregues de particulars.

PERCENTATGES DE RECUPERACIÓ I ALLIBERAMENTS A LA NATURA

El percentatge de recuperació és al voltant del 35-40%, però aquestes xifres són molt variables depenent de les causes d'ingrés, del grup animal considerat, i de l'edat o la mida de l'exemplar. Les tortugues de terra tenen un índex de recuperació de més del 70%; en canvi els aucells petits, del 20%. Al contrari, els rapinyaires arriben al 40%. El percentatge de recuperació de les cries és elevat (mussols o eriçons), més del 50%. Potser la causa d'ingrés més letal són els atropellaments, amb poques recuperacions.

ALGUNES XIFRES

Ens poden donar una idea del volum de la tasca realitzada pels centres de recuperació de fauna a les Balears unes xifres, a tall d'exemple, de les espècies que més freqüentment han arribat als centres:

Tortugues de terra, <i>Testudo</i> sp.	Més de 13.000
Xoriguer, <i>Falco tinnunculus</i>	1.805
Mussol, <i>Otus scops</i>	1.055
Òliba, <i>Tyto alba</i>	551
Falcó pelegrí, <i>Falco peregrinus</i>	260
Esparver, <i>Hieraetus pennatus</i>	83

CENTRE SANITARI MUNICIPAL DE SON REUS – SERVEI MUNICIPAL DE PROTECCIÓ DE L'AVIFAUNA BALEAR

El Servei de Protecció de l'Avifauna Balear, instal·lat al Centre Sanitari Municipal de Son Reus, gestionat per l'Ajuntament de Palma amb la col·laboració de la Conselleria de Medi Ambient, és el pioner en aquestes tasques a les Illes Balears, i va començar les activitats de recuperació de fauna silvestre l'any 1983, a proposta del GOB, en col·laboració amb la prefectura provincial de l'ICONA.

Com a complement dels projectes de recuperació del voltor negre, es va fer un programa de cria en captivitat a partir de 5 exemplars irrecuperables a les instal·lacions del centre. Se n'ha pogut alliberar un exemplar a la serra i un a França.

Des de l'any 1995 es recullen tortugues de terra, *Testudo hermanni* i *Testudo graeca*, aportades

per particulars i s'alliberen una vegada marcades. Fins ara s'han recollit més de 2.500 tortugues de terra.

Les tasques d'educació ambiental, amb una excel·lent aula de natura, recolzada amb l'observació d'exemplars irrecuperables, tracten, a més de la protecció d'espècies, d'altres problemàtiques, com la dels animals de companyia o les plagues urbanes. Des de l'any 1993 han assistit més de 15.000 escolars a aquesta aula de natura, què imparteixen classes personal del mateix centre i educadors de la Direcció General de Caça, Protecció d'Espècies i Educació Ambiental.

Son Reus té subscrit un conveni de col·laboració amb la Conselleria, i en tramita un segon amb el COFIB.

CENTRE DE RECUPERACIÓ DE FAUNA SILVESTRE DEL GOB-MENORCA

El GOB-Menorca va iniciar tasques de recuperació de fauna el 1992, però no va ser fins a l'any 1998 que va poder inaugurar unes instal·lacions permanents a les pedreres de s'Hostal, a Ciutadella, amb l'ajut del Programa Leader II, que disposa de voladors, una zona de recollida d'espècies de tortugues al·lòctones, *Trachemys* sp. (per evitar l'alliberament al medi) i una bassa per estabular larves de calàpet *Bufo viridis*, en els casos que es produeixi una dessecació prematura dels llocs de cria, i alliberar posteriorment els subadults.

El centre disposa d'una sèrie de gàbies amb exemplars autòctons irrecuperables, que s'empren per a tasques d'educació ambiental, ofertes als escolars de l'illa, així com per a jornades de portes obertes, que es fan periòdicament. Es disposa de material imprès complementari per a aquestes tasques. A l'estiu el centre duu a terme camps d'aprenentatge amb voluntaris que fan tasques de manteniment i maneig dels animals ingressats. Des del 1998, més de 8.000 persones han participat en totes aquestes activitats.

Des de l'any 1995 es recullen tortugues de terra, *Testudo hermanni*, aportades per particulars i s'alliberen una vegada marcades. Fins ara s'han alliberat més de 7.000 tortugues.

El centre es finança a partir de les ajudes institucionals i les aportacions de l'entitat que n'és titular. La Conselleria de Medi Ambient hi fa aportacions anuals.

CENTRE DE RECUPERACIÓ DE TORTUGUES MARINES DE LA FUNDACIÓ MARINELAND-MALLORCA

El Centre de Recuperació de Tortugues Marines de la Fundació Marineland-Mallorca, annex a les instal·lacions de Marineland Mallorca (Calvià), inicià les activitats l'any 1993, ja que abans només s'atenien els avaraments de tortugues vives. En el període 1998-2006 s'han atès 456 avaraments i s'han rebut 252 tortugues vives, amb un percentatge de recuperacions del 60 al 70%.

Les instal·lacions actuals, visibles per al públic que visita el centre, permeten l'aclimatació i la recuperació fins al retorn a la mar de 12 tortugues simultàniament.

Paral·lelament es duen a terme activitats d'educació ambiental amb escolars dins un programa específic sobre tortugues marines. Fins al 2006 han assistit a aquestes activitats més de 700 escolars. El finançament del centre és de l'entitat titular, amb un contracte anual amb la Conselleria de Medi Ambient.

CONSORCI PER A LA RECUPERACIÓ DE FAUNA DE LES ILLES BALEARS (COFIB)

El Centre de Recuperació de la Fundació Natura Parc va iniciar les activitats el 2001 com a

annex a les instal·lacions privades de Natura Parc (Santa Eugènia). L'any 2002 el Ministeri d'Economia (Centro de Asistencia Técnica e Inspección del Comercio Exterior SOIVRE) reconeix el centre com a centre de rescat d'espècies CITES, i l'any 2004 es funda el COFIB (Consorti per a la Recuperació de la Fauna de les Illes Balears), entitat creada per la Conselleria de Medi Ambient del Govern Balear i la Fundació Natura Parc. Des d'aquest any, aquesta entitat gestiona totes les activitats relacionades tant amb el centre de recuperació de fauna silvestre com les del centre de rescat d'espècies CITES (recollida d'exemplars de fauna exòtica escapats, l'acollida d'exemplars de fauna exòtica decomissada i l'acollida de mascotes abandonades)

Dins aquestes tasques s'han redactat més de 90 informes relacionats amb la conservació d'espècies silvestres, inclosos els casos de tirs sobre 14 espècies protegides, que es fan arribar a les autoritats amb competències sobre protecció d'espècies. També es duu a terme un estudi sobre mamífers carnívors, ja que la manca d'informació sobre la distribució i el comportament d'aquestes espècies fa que moltes vegades no puguem donar una resposta adequada a la demanda de control sobre aquestes. Es fa un seguiment d'animals morts o capturats vius en les gàbies trampa, abans d'alliberar-les, per fer un estudi sanitari i genètic.

Com a complement dels projectes de recuperació del Milà, s'ha iniciat un programa de cria en captivitat a partir de 18 exemplars. Actualment es disposa de 4 instal·lacions de 20 m² per al manteniment de 4 parelles. Així mateix, dintre dels projectes de reintroducció de l'ànnera capblanc i la fotja banyuda, s'ha actuat com a centre de quarantena i seguiment sanitari.

El centre actua com a coordinador del programa de vigilància de la influència aviària en aucells silvestres, i rep les mostres repartides en els períodes quinzenals estipulats per enviar-les al Laboratori Central de Veterinària d'Algete (Madrid). Per una altra banda, s'han aprofitat aus ferides o malaltes que han arribat al CR per poder completar els enviaments de mostres d'aus silvestres.

Des de l'any 1995 es recullen tortugues de terra *Testudo hermanni* i *Testudo graeca* aportades per particulars i s'alliberen una vegada marcades. Fins ara s'han alliberat més de 3.500 tortugues de terra.

En les tasques d'educació ambiental, en especial sobre la problemàtica de l'alliberament de fauna exòtica, que es duen a terme des de l'any 2002, han visitat el centre més de 5.000 escolars.

El finançament del centre és a càrrec de la Conselleria de Medi Ambient.

CENTRE DE RECUPERACIÓ DE FAUNA SA COMA (EIVISSA)

El Centre de Recuperació de Fauna de sa Coma, propietat de l'Ajuntament d'Eivissa, va néixer l'any 2003 mitjançant un conveni entre el mateix Ajuntament, el Consell Insular d'Eivissa i Formentera i el Govern de les Illes Balears, per donar resposta a la mancança d'aquest servei a les Pitiüses. Ha atès quasi 500 animals fins al 2006. És el centre de les Balears que té el percentatge més elevat d'ingressos tant de juvenils d'aucells marins catalogats (amb una elevada taxa de recuperació) com de fauna exòtica (el 5% del total).

CENTRE DE RECUPERACIÓ DE TORTUGUES MARINES DE FORMENTERA

El biòleg Manu San Félix (que fa la tesi doctoral sobre aquesta espècie) gestiona a Formentera unes petites instal·lacions de recuperació de tortugues marines, que va iniciar la tasca l'any 1998. Fins avui, hi han passat un total d'uns 70 animals, la pràctica totalitat dels quals ha pogut ser recuperada i alliberada. El centre ha gaudit d'ajudes financeres de la Comunitat Autònoma, i està

en procés de remodelació.

ELS JARDINS BOTÀNICS DE LES ILLES BALEARS

EL JARDÍ BOTÀNIC DE SÓLLER

A la vila de Sóller funciona el Jardí Botànic, la institució de més tradició i activitat en la conservació de vegetals *ex situ* de les Balears. Comparteix la finca del Camp d'en Prohom amb el Museu Balear de Ciències Naturals de Sóller, i va iniciar les activitats l'any 1985. Aleshores un antic hort, propietat de la Caixa d'Estalvis de les Balears, va començar ser adaptat a la seva nova funció de jardí botànic, i s'hi varen fer reformes tant de caràcter funcional com ornamental. S'hi han adaptat deu mil metres quadrats de marjades, dedicades especialment a la flora balear, mediterrània i macaronèsica. També treballa en la conservació de plantes cultivades autòctones, que pateixen, fins i tot en un grau major que les silvestres, una forta crisi de conservació.

El Jardí Botànic de Sóller va esdevenir en fundació l'any 1997. Entre els patrons figura el Govern de les Illes Balears, representat per la Conselleria de Medi Ambient, la qual ha finançat àmpliament les millores i el funcionament del Jardí. Actualment, disposa d'un modern edifici adaptat a les funcions d'institut botànic, amb laboratoris, despatsos, biblioteca i sales d'herbari.

En aquest jardí es cultiven la major part dels endemismes de la flora de les Balears (128 tàxons cultivats), entre un total de 942 espècies. S'hi mantenen moltes de les espècies més amenaçades de les nostres illes, i avui dia és el jardí botànic amb més endemismes per metre quadrat. Pràcticament des de l'inici, hi funciona un banc de germoplasma, per al qual s'han col·lectat llavors de pràcticament totes les espècies amenaçades. Actualment, s'hi conserven més de 1.600 mostres d'espècies a -10° , i 483 a -20° (col·lecció a llarg termini). També és molt important la tasca que s'hi fa de conservació de plecs d'herbari, amb quasi vint mil plecs que inclouen algunes de les col·leccions més importants, com els herbaris Bonafé i Bianor.

El Jardí ha treballat per a la Conselleria de Medi Ambient en la formació i l'aplicació de diversos plans d'espècies amenaçades, entre els quals figuren els de *Limonium majoricum*, *Pteris vitatta* i *Ligusticum huteri*, i també fa de manera autònoma activitats de conservació d'altres espècies.

EL JARDÍ BOTÀNIC DE LLUC

El monestir de Lluç té una llarga tradició d'interès i d'estimació cap al patrimoni natural de Mallorca, i en el camp de la botànica hi excel·leix la figura del pare Francesc Bonafé (1908-1995), un dels botànics més importants de les Balears en el segle XX, autor de la monumental Flora de Mallorca i que va viure i va treballar a Lluç moltes temporades. Actualment, es manté a Lluç una notable col·lecció de plantes silvestres cultivades en un jardí de gran encant.

L'origen d'aquest jardí es remunta a l'any 1956 quan, reservat per a la comunitat religiosa i els alumnes de l'escolania, es creà un espai de plantes autòctones i endèmiques adaptat al terreny rocós i a les temperatures extremes. Durant els anys 80, per manca d'una oferta més àmplia de jardins botànics a Mallorca, començà a rebre visites d'estudiosos i de turistes, fet que obligà a modernitzar-lo i ampliar-lo (1993-2001). El germà Macià Ripoll, missioner dels Sagrats

Cors nascut a Esporles el 1930, n'ha estat el principal creador i conservador, ajudat per un grapat d'antics blauets i d'amics. Avui dia, s'hi cultiven unes 200 plantes de les Balears, entre d'altres, la *Lysimachia minoricensis* i el *Ligusticum huteri*, com a espècies més amenaçades.

També hi ha una àrea dedicada a les plantes aromàtiques i medicinals pròpies de Mallorca i un arborètum.

(Accediu a <http://www.lluc.net/cat/ebvisita.html>)

La Conselleria de Medi Ambient ha iniciat el 2006 una col·laboració econòmica amb aquest jardí, el qual participa en algunes tasques de conservació de la flora de les Illes Balears.